

Isten ideje

Leonhard Ragaz és a „vallásos szocializmus”

Teológusportré

A DERÉK ZÜRICHI POLGÁROK fölháborodtak: a tiszteletreméltó Teológiai Fakultás dékánja valóban ott menetelt a munkások fölvonulásán. És 1912 karácsonyának szentestjén békés demonstrációra hívta a bázeli székesegyházba a Szocialista Internacionálé Bázelen tárgyaló képviselőit. Újból és újból *Leonhard Ragaz*; a zürichi egyetemen vásott kölyöknek számított. Tulajdonképpen nem is igazi teológus, sugdolóztak, állítólag nincs is meg a szükséges akadémiai fokozata, csak azért hívták meg az egyetemre, hogy kielégítsek a teológiában uralkodó liberális etikai irányzat igényét.

Szegény Ragaz professzoron mit sem segített, hogy szolid vallásfilozófiai és dogmatikai előadásokat tartott, és a vallási alaptémákkal vagy a keresztyén társadalmi tanítással kapcsolatos, szakokon átívelő szemináriumaival nagy hallgatóságot vonzott. Egyszerűen vörös lázadónak bélyegezték. Egy vallásos szocialista pedig akkoriban, az első világháború előtti években kétszeresen is neveltségessé tette magát: egyrészt polgári környezete szemében, másrészt a dogmatikus marxisták szemében, akik csak a tiszta tanítást fölhígító „címkecsalót” láthaták benne.

Leonhard Ragazt eleve keresztyén szocialistának rendelte a sors. 1868-ban született Graubünden kantonban, egy hegyi parasztlakta faluban, ahol a föld legnagyobb része köztulajdonban volt, és a kisparasztlakta szövetkezeti módon dolgoztak együtt. A falu legszegényebb nincstelene teljes magától értetődőséggel legeltette tehenét gazdag szomszédjának dús legelőjén. A teológiahallgató Ragaz szemléletét Bazel, Jena és Berlin liberális szellemi légköre határozta meg.

22 évesen mindjárt három graubündeni hegyi gyülekezet lelkésze lett, aztán hitoktatóként, illetve német- és olasztanárként a churikantongimnáziumba ment, ahol „népházat” alapított a munkások oktatására, és fölvette a kapcsolatot a szociáldemokratákkal. A bázeli székesegyház lelkészeként teljesen elszakadt a burzsoáziától, hogy egészen az egyszerű nép erkölcsi és vallási erejére építsen: „E szegények között jön majd létre az Isten országa.”

1903-ban a sztrájkoló bázeli kőművesek oldalára állt. A liberális teológia hideg értelmi etikáját a kizsákmányoltak és kirekesztettek melletti elkötelezettségre cserélte. Ahogyan később *Bonhoeffer*, ő is különbséget tett vallás és hit között: az előbbin érzelmi igények semmire sem kötelező kielégítését és a fennálló rend jámbor dicsőítését értette, az utóbbin viszont az Isten üzenete és az emberek ínsége adta kihívást, illetve a fennálló rend megváltoztatását, mivel Isten akarata az emberhez méltó, igazságos világ: „Jézus Isten országára vonatkozó reményének kell ismét vallásosságunk szívévé válnia. El kell jutnunk oda, ahová Jézus: a csúcra, megelőzve a rest, hitetlen világot.”

Az Isten országára vágyakozás Ragaz számára azt jelentette: szembe kell szállni azzal, hogy összekeverjük a világ tényleges állapotát Isten akaratával, a világ adott állapotát ugyanis a bűn határozza meg, nemcsak az egyéni bűnök, hanem a társadalmi bűn is. A vallás emberi mű, mondja, megterhelés, teljesítmény – és könnyen birtokká válik. „Isten maga sosem válhat efféle birtoklás tárgyává.”

AZUTÁN, HOGY 1908-BAN MEGHÍVTÁK Zürichbe a rendszeres és a gyakorlati teológia professzorá-

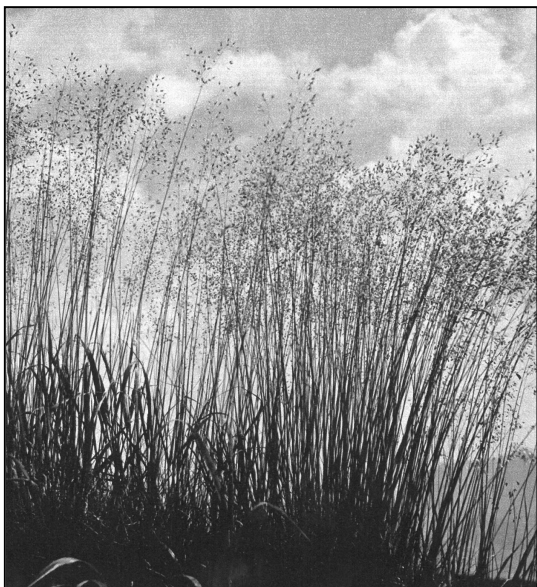
nak, Ragaz egyre határozottabban közeledett a szocializmushoz: „Az egoizmus és a mammonizmus e hallatlan uralma, a társadalom két osztályra bomlása nem lenne lehetséges, ha nem ment volna végbe hatalmas elpártolás Istentől. Itt egy világ omlik össze, s egy új bukkan föl. Isten ideje ez, az ítélet ideje, a születés ideje.”

1912-ben általános sztrájkban csúcsosodik ki a társadalmi erjedés. Ragaz is átéli, milyen brutálisan lép föl a katonaság a munkásokkal szemben – és azonnal belép a Szociáldemokrata Pártba. Idáig, akárcsak sok elvbarátja, az egyéni élet rejtélyeivel birkózott, és az örökkévalóság reményében keresett bizonyosságot. Most azonban – persze nem hirtelen, hanem fáradtságosan és fokozatosan – megszületik benne a meghökkentő fölismerés: De hiszen az Isten országa csíraszerűen lehetséges a földön, mivel a teremtés előrehaladó valóság! Azt írja: „Isten országa régi gondolatának csodálatos újbóli fölbukkanását ismertük föl a szocializmusban. Vallási reményünk fényében szemléltük. Ezért nem igazodtunk pusztán ahhoz, amit maga a szocializmus mondott, sem pusztán a szociális és szocialista programokhoz, és nem hagytuk, hogy megtévesszenek minket mindazon emberi zavarok, amelyek a szocializmust terhelték, az ún. ateizmus és materializmus sem – mindezeket átlátva arra az igazságra tekintettünk, amely mindebből vad születési fájdalmak közepette fölküzdi magát, arra az isteni figyelmeztetésre és működésre, amely mindebben megnyilvánul. Végző soron nem a szocializmus ragadott magával minket, hanem a nagy Isten, aki éppen a szocializmusban is világgossá vált számunkra. Fölismerjük, hogy Isten semmiféle szolgál-

latot nem kíván pusztán önmagának, hanem Isten szolgálata az emberek szolgálatát jelenti, nevezetesen az Emberfia legkisebb testvéreinek szolgálatát.”

A világháború rettenetes élménye, a keresztény zászlók alatt is megnyilvánuló erőszak- és győzelemmámor megerősíti magatartásában Ragaszt. Már korán síkra száll a békés megegyezésért, később aztán – sikeresen – azért, hogy Svájc belépjen a Népszövetségbe. Az orosz forradalmat és annak következményeit viszont vegyes érzelmekkel figyeli. Túl gyorsnak találja, és szerinte kevés köze van a nép valóságos szükségleteihez. Úgy látja, hogy a szovjet vezetést éppúgy az erőszak bálványa uralja, mint azokat a kapitalista államokat, amelyek kirobbantották a világháborút.

Lenin persze csak nevetett volna az efféle erkölcsi prédikációkon – és nem fogta volna föl, hogy ez a katedrateológus, aki nikkelszemüvegével és bajuszkájával úgy festett, mint egy barátságos középiskolai tanár, sokkal radikálisabban gondolkodik, mint ő. Ragasz szerint a jövő próbáját kiálló szocializmus csak „új emberekkel” lehetséges, akik belülről megszabadultak „az osztálybüszkeségtől és az osztálygyűlölettől”; a hatalom és a mammon, a tőke, a faj és a népközösség bálványa csak akkor omlik le, ha ismét Istent ismerjük el a világ egyedüli urának.

NINCS MÉG EGY TEOLÓGUS, aki Ragaszhoz hasonló környörtelenséggel elemezné a kapitalista rendszer hatásait arra az emberre, aki áruvá válik, s az emberi kapcsolatokot a pénz és a presztízs imádatával helyettesíti. És mivel a mammon bálványának uralma nem csupán az emberek világát teszi tönkre, hanem a természetet is elpusztítja, Ragasznak kényszerűen a „zöld”, ökológiai teológia úttörőjévé kellett válnia.

Ragasz szerint a technika régóta olyan molochhá vált, amelynek semmi sem szent „azon kívül, ami a Bibliában a legkevésbé szent, vagyis a pénz”. Allítólag a nép érdekében, valójában azonban a nagy pénzhatalmak profitjának szolgálatában építenek az Alpok völgyeiben duzzasztógátákat, hogy „vízbe fojtsák” a mezőket és az emberi lakóhelyeket. „Kizsákmányoljuk a természetet, megerősítjük és tönkretesszük istentelen mohóságunkkal és brutalitásunkkal – és ha nem következik be változás, akkor halállal és pusztulással fogunk fizetni ezért.”

Ezt 1942-ben írta Ragasz! Az általa remélt változás csak a teremtéssel való testvéri, gondoskodó bánásmód lehet, amit ő a természettel való „szövetkezésnek” nevezett. A „létért folyó küzdelmet” az evolúció hajtóerejének tartó *Darwin* tanításával az orosz anarchista, *Kropotkin* tételét állította szembe: minden fejlődés tulajdonképpen motorja a kölcsönös segítségnyújtás. Versengés helyett együttműködés.

1921-ben Ragasz professzornak elege van az akadémiai világból, annak örökös elméletieskedéséből és hosszadalmas fecsegéseiből. Látványos lépéssel véget vet tanári működésének, és Zürichberg előkelő városnegyedéből az Außersihl nevű munkásnegyedbe költözik. Itt tanulmányi központot épít föl munkásoknak, családjának pedig – feleségének és két gyerekének – írói

tevékenységének nem éppen hatalmas jövedelméből kell élnie a jövőben. Így vallott: „Ki kellett válnom az egyházból, a szabad levegőn kellett szolgálnom Krisztust, nem kötődve államhoz, egyházhhoz és társadalomhoz. Különben féltőn megrekedt volna az életem.”

Ragasz a Kiengesztelődés Nemzetközi Szövetségében tevékenykedik, átfogó pacifizmus teológiai megalapozásán dolgozik, felvázolja ama „Militia Christi” („Krisztus serege”) körvonalait, amelynek tagjai megtagadják a katonáskodást, és önkéntesen gyakorolják a vagyonszolidaritást.

ÁLLANDÓ DACOS FELSZÓLALÁSAIVAL Ragasz elkeseredett ellenségeket szerez magának. Majdnem 73 éves, amikor 1942-ben a Svájci Sajtóbizottság előzetes cenzúrájának veti alá *Neue Wege* (Új utak) c. folyóiratát, amire metsző élességgel reagál: „Valóban lehetségesnek tartják, hogy egy korombeli, magamfajta és hozzám hasonló múltú férfi, akárcsak egy iskolás gyerek, javításra nyújtja be tanulmányait egy olyan funkcionáriusnak, akiről fölényes tudást, ítélőképességet és elfogulatlan gondolkodást feltételeznie nincs oka? Önöknek valóban nincsen érzékük az iránt, hogy micsoda megalázkodást várnak el ezzel egy magamfajta férfitől? Akkor sajnálom Önöket, a demokráciát, Svájcot.”

Még egy könyvet ír, egy alapvető munkát, ezzel a nagy igényű címmel: *Die Geschichte der Sache Christi* (Krisztus ügyének története); a mű ezzel a mondattal fejeződik be: „Krisztus a győztes.” Erői ezzel kimerültek. 1945. december 6-án Zürichben meghal.

Működésének nyomai mindegyütt megtalálhatók a jelenlegi kereszténység eleven kezdeményezéseiben, az ökológiai mozgalomtól és a feminista teológiától a „harmadik világ” felszabadítási teológiáig: valamennyiük számára már akkor nyomatékosan rámutatott a bűn társadalmi dimenzióira.

Christian Feldmann

Forrás: Publik-Forum, 2011/2